

דְּמַאי וְכו' כִּיּוֹן דְּאֵי בְּעֵי מַפְקֵר לִיָּה לְנִכְסֵיהּ, שמונת לאדם להפקיר נכסיו בשבת, שהפקר אינו דומה למקח וממכר ולהקדש האסורים בשבת, כיון שהפקר אינו העברת הבעלות לאדם אחר, אלא רק סילוק הבעלות (מאירי), ויש סוברים שאסור להפקיר בשבת (ראה שו"ת רע"א קמא, קעד, בשם ראשונים), ומכל מקום מועיל הטעם דאי בעי מפקר נכסיה, שאינו אלא סימן בעלמא שדמאי אינו איסור חמור הגורם לחלות מוקצה על הפירות, כיון שבידו של כל אדם להתיר את איסורו, וענין זה אינו תלוי במציאות האם מותר או אסור להפקיר בשבת (עמק ברכה עמ' צח).

הַשְּׂתָא נְמִי חֲזִי לִיָּה, וכמו כן היתה הגמ' יכולה לתרץ שכיון דחזי לעניים ממילא אינו מוקצה גם לעשירים, שכל מוקצה שתלוי באיסור שאינו מוחלט לכל האנשים אינו מוקצה [וכמו שנתבאר לעיל לענין תרומה הראויה לכהן] (תוס' ד"ה כיון, לשיטתם הג"ל), ויש מפרשים, שהגמ' לא היתה יכולה לתרץ כן, שכיון שהדמאי עומד לאכילת בעליו לאחר שיתקן את איסורו, דין המוקצה שלו תלוי בבעליו (רמב"ן ורשב"א, ע"פ דעתם הג"ל).

וּמְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן שְׁנֵטְלָה תְּרוּמָתוֹ וְכו', הקדמה. בהפרשת תרומות ומעשרות יש להבדיל בין חובת ההפרשה לבין האפשרות להפריש, שחובת ההפרשה תלוי באיסור טבל, שאינו חל מן התורה אלא לאחר שהושלמו שני תנאים: [א] שנגמרה מלאכתם של הפירות, היינו שהעובדים בשדה השלימו את מלאכתם בפירות האלו, הגם שהפירות עדיין לא ראוים לאכילה, וכגון מירוח בתבואה (ראה דרך אמונה מעשר ג, ט); [ב] קביעות למעשרות כגון ראיית פני הבית [וראה להלן], אכן האפשרות להפריש תרומות ומעשרות, היא מיד לאחר שנתלשו, עוד קודם שנקבע איסור טבל על הפירות [אמנם יש איסור מהתורה להפריש קודם גמר מלאכה] (ראה משנה תרומות א, י' ו"ש שם, רמב"ם תרומות ד, ה).

מְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלֵי פְטוֹר מִתְּרוּמָה גְדוּלָּה, והוא דין פטור, שכיון שחל שם מעשר ראשון על הפירות עוד לפני חלות חיוב הפרשת תרומה גדולה, שוב לא חל חיוב תרומה גדולה על פירות אלו, עוד יש לפרש, שאף כשהקדימו בשיבילים חל עיקר חיוב הפרשת תרומה גדולה, אלא שהתחדש בפסוק שכאשר הקדימו בשיבילים אין חיוב להפריש נכפוד גם תרומה גדולה וגם תרומות מעשר, אלא בהפרשה אחת של התרומות מעשר יוצא גם ידי חובת התרומה גדולה (ראה חזו"א דמאי ד, כג; מעדני או"ן תרומות ג, יג, תורת זרעים שם א, ה).

הַי אֵיִדְגָן וְהָאֵי לֹא אֵיִדְגָן - שהמפריש מעשר ראשון לאחר שחל שם טבל על הפירות, וכבר חלה החובה לתרום תרומה גדולה מהפירות, צריך לחזור ולתרום תרומה גדולה מהמעשר ראשון, ואילו המפריש מעשר ראשון קודם שחל שם טבל על הפירות, אין צריך לתרום אלא תרומות מעשר (ראה רש"י), וכיון שחלות שם טבל תלוי בשני תנאים, בגמר מלאכה ובקביעות למעשרות [בראיית פני הבית וכדו'], כל זמן שלא הושלמו שני התנאים לא חל שם טבל לענין המבואר בסוגינתנו (ראה תוס' ד"ה האי בתי השני, וקונטרסי שיעורים ב"מ עמ' קח מדפי הספר, בדעתם), ויש סוברים, שחלות שם טבל אינו תלוי אלא בתנאי הראשון של גמר מלאכה, והדין המבואר בסוגינתנו תלוי רק בזה, ואילו ראיית פני הבית הוא דין נוסף באיסור האכילה של טבל, שלא חל איסור האכילה בפועל עד לראיית פני הבית, ואין זה שייך לסוגינתנו (ראה תוס' שם בתי הראשון, וקונטרסי שיעורים שם, בדעתם).

הֲנִי נְמִי בְּהֵנִי שֵׁיכִי - שאף 'עיון תפילה' נכלל בגמילות חסדים, וכפי שמרומז בדרשת המקראות (רש"י), ועוד, שהפועל דבר בתפילתו עבור העולם, עושה עמם חסד (הערות הגר"ש אלישיב), ואף נוסח התפילה הוא בלשון רבים, והמתפלל גומל חסד כשמתפלל עליו ועל כל העולם (שערי אמונה [לגר"ח קניבסקין] פאה א, א).

בְּאֶדָם אֶחָד שִׁירָד מְגָלִיל הַעֲלִיּוֹן, וְנִשְׁכַּר אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת אֶחָד - הוא רבי עקיבא שנסכר אצל רבי אליעזר בן הורקנוס (שאליות שמונת, מ), ורבי עקיבא היה עדיין עם הארץ, ומכל מקום היה 'צנוע ומועיל', כמו שמוכח מסיפור זה (דמ"ע מפאנו סג).

שְׁלֹשׁ שָׁנִים, שזהו שיעור הזמן המרובה ביותר שאדם יכול להשכיר עצמו ויקרא שכיר, שאילו ביותר משלש שנים יצא מכלל שכיר ונכלל באיסור 'כי לי בני ישראל עבדים' ולא עבדים לעבדים, אף שאינו נחשב לעבד גמור (הגהות מרדכי ב"מ תס, בשם מהר"ם מרוטנבורג; רמ"א חו"מ שלג, ג ובאר הגר"א שם).

וְעָמּוּ מִשׁוּי שְׁלֹשָׁה חֳמוּרִים, ואין חשש רבית במה שהוסיף לו על שכרו בעבור המתנת המעות, שבחוב של תשלומים לפועל על עבודתו, לא נוהג איסור ריבית (חתם סופר, ע"פ שיטת ר"א המבוא בב'), אכן להלכה, ראה במצויין בחתם סופר.

שָׂמָא פִּרְקַמְטִיָּא בְּזוּל גְדוּמְנָה לָּהּ, לפני שהסתיים זמן עבודתי כשכיר, ועדיין לא חל החיוב של 'ביומו תתן שכרו', שאילו לאחר חלות חיוב זה, צריך בעל הבית להיזהר שלא להוציא את הכסף המיועד לתשלומי השכיר (נתיב החסד להפץ חיים א, ט, כו), וכיון שהיה זה בערב יום הכיפורים, לא נמצאו לקוחות שיקנו ממנו את הפרקמטיא, שאילו נמצאו לקוחות חייב למכור את סחורתיו בשביל לשלם לשכירו (מהרש"א, וראה כע"ז בנתיב החסד להפץ חיים שם, כא). ויש שכתבו שמכאן מוכח שאין צריך לתת לפועל סחורה בשכר עבודתו (מנחת חינוך רל, ט).

שָׂמָא אֵינָן מְעַשְׂרוֹת, ואסור לפרוע חובו בטבל, ועוד, שאין מוסרים טבל לעם הארץ (העמק שאלה ג, א) וכיון שהיה זה בערב יום הכיפורים, לא היה שהות לעשר את הפירות, ומיהר השכיר לילך לביתו (מהרש"א).

שְׁדֵרְמְנֵי לְזִכּוֹת וְכו', שכלפי אדם חסיד יש להשתדל להפך בזכותו ולדונו לכף זכות גם נגד הסברא הפשוטה (מאירי, וכן הובאה הלכה זו בחפץ חיים באר מים חיים עשין ג), ויש מפרשים, שמדובר באופן שלפי ההלכה לא היה צריך לדונו לכף זכות נגד הסברא הפשוטה, אלא שמכל מקום מעלה גדולה יש בדבר זה (חפץ חיים באר מים חיים ג, י).

וְנִצֵּל הַדָּלָת בְּפִנְיָהּ, שבדורות ההם עוד לא גזרו על ייחוד (הגהות רא"מ הורביץ), ויש שפירש שהיה זה באופן שאינו נחשב לייחוד לפי כללי ההלכה (שיח התורה ב, בשם הגר"ח קניבסקי).

כִּיּוֹן דְּחִזְיָא לְכַהֵן שְׁפִיר דְּמִי - שכיון שהתרומה בעצמותה ראויה לאכילה, שאינה אסורה לבעלים אלא מחמת איסור, וגם היא מותרת לאכילה למקצת אנשים, אינה נחשבת למוקצה, ובשונה מחפצים שבעצמותם אינם ראוים לבעליהם מחמת טיבם הגרוע, שלכך אינם נחשבים כלל ככלים כלפי בעליהם, והם מוקצה למרות שיש אנשים אחרים המשתמשים בחפצים גרועים כאלו (תוס' ד"ה כיון), ויש מפרשים, שכיון שהתרומה עומדת להינתן לכהן, המותרת לו באכילה, לכן אינה מוקצה [שלדעתם אין חילוק האם המוקצה הוא משום איסור, או מצד טיבו הגרוע, ולעולם תלוי בבעליו, או במי שעתידי להינתן לו] (רמב"ן; רשב"א).